

Flirten met democratie?

In zijn bijdrage over de begrafenis van Morel noemt Jean-Pierre Rondas het cordon sanitaire ‘een met filosofische drogredenen goedgeprate ideologie die zich tegen een kwart van de bevolking richt.’ Verder heeft hij het nog over datzelfde cordon als het beantwoorden van ‘haat met haat en uitsluiting met uitsluiting’. Van groot belang is natuurlijk ook de vergelijking van het cordon met de amnestieweigering in België die Rondas omschrijft als ‘verwanten in de eerste graad’.

Beter ware het geweest dat hij die zogeheten drogredenen opsomde en ze vervolgens argumentatief ten gronde richtte, want in zijn stuk lees ik geen zinnige weerlegging van dat cordon. Rondas’ oproep tot een nieuw geluid is in die zin merkwaardig, want het nieuwe geluid is al in zijn stuk te lezen: hef het cordon op.

Of dat het nieuwe geluid is waarop we moeten wachten, is maar zeer de vraag. De redenen voor het cordon waren en zijn zeer eenvoudig: een partij die oproept tot het rabiaat uitsluiten en desnoods repatriëren van bepaalde bevolkingsgroepen gaat uit van een ideologie die onverzoenbaar is met democratische basiswaarden zoals vrijheid, gelijkheid, respect voor eigenheid, et cetera. Dat is niet zozeer haat beantwoorden met haat, maar de grenzen van de democratie bewaken; wat daar de filosofische drogredenering achter is, ontgaat me volledig. In een democratie is het perfect legitiem dat partijen beslissen om niet met andere partijen in zee te gaan en dit omwille van uiteenlopende redenen. Vreemdelinghaat en racisme lijken me trouwens zeer goeie redenen om niet samen te regeren met die partij die daarmee uitpakt. Ik kan mij bijvoorbeeld evenmin inbeelden dat ook maar één in België een gesprekspartner ziet in Sharia 4 Belgium.

Rondas flirt met een basisparadox van de democratie maar expliciteert deze niet. Die paradox cirkelt rond het volgende probleem. Een democratie is een broos en precair geheel dat perfect in staat is zichzelf van binnenuit uit te hollen. Daarvan zijn in de twintigste eeuw genoeg treurige voorbeelden te bestuderen. Indien de democratie voor dit kritieke punt staat zichzelf op te heffen, dan wordt ze bijgevolg met een lastige vraag geconfronteerd: mag een democratie in naam van de democratie, zich intolerant opstellen tegenover intoleranten om zichzelf te redden, of moet ze in naam van haar eigen tolerantie, de intolerantie ‘tolereren’ met als grote risico daarmee zichzelf van binnenuit op te heffen.

Zo snel de paradox is opgetekend, zo broos is ze in de praktijk. Sinds 9/11 worstelen de meeste westerse democratieën met dit probleem. Het gegeven dat een land bijvoorbeeld de ‘noodtoestand’ kan uitroepen, heeft alles hiermee te maken. Op dat ogenblik worden bepaalde burgerrechten of –vrijheden tijdelijk ingeperkt omdat dit land voor het eigen voortbestaan vreest. Dat dit evenzeer een bijzonder hachelijke maatregel is, weten we allemaal. We hebben ook gezien hoe dit in casu onder het Bushregime ertoe heeft geleid dat de meest brutale folteringen werden gelegitimeerd onder het mom van de bescherming van de nationale veiligheid. Op moment wordt de noodtoestand genormaliseerd en dreigt de democratie in naam van de strijd voor de vrijheid, zelf die vrijheid te vernietigen.

Gelukkig kennen we in België niet dat soort van problemen – nu ja, hebben we al niet problemen genoeg? In onze contreien blijft het bij woorden maar daarom is de hierboven beschreven paradox niet minder aanwezig. De stelling van Rondas dat het cordon ‘uitsluiting beantwoordt met uitsluiting’ refereert aan die moeilijkheid, al is de toevoeging van ‘haat beantwoorden met haat’ al wat minder

adequaat: ik hoef de vreemdelingenhater niet te haten om hem uit te sluiten van elke mogelijke coalitie met mijn partij; ik moet hem gewoon niet omdat zijn programma in staat is de basis van de democratie onderuit te halen. Wat tijdens de Bush-jaren is gebeurd, dat is een triest voorbeeld van 'haat beantwoorden met haat'. Maar is dat het geval met het cordon? Met dunkt van niet.

Daarmee komen we aan bij de fundamentele reden waarop het cordon sanitaire gebaseerd is: een politieke constitutie behoedt zichzelf ervoor te praten en te regeren met een partij die in haar beginsel ondemocratisch is omdat ze ervan uitgaat dat het programma van die partij het potentieel heeft om de democratie kapot te maken. Welke drogreden is hier aan de orde? Een cordon sluit daarmee inderdaad een partij uit voor de zeer eenvoudige reden dat het programma van die partij niet te verzoenen is met de democratische basisbeginselen. Dat zogenaamde uitgesloten kwart van de bevolking beseft en beseft trouwens steeds meer dat het door op die partij te blijven stemmen, stemmen weggooit. Het succes van NVA (deels) ten koste van het Vlaams belang spreekt in die zin boekdelen: de kiezers van het Vlaams belang zijn overal van harte welkom; ze worden niet uitgesloten maar in de armen gedrukt.

Een cordon plaatsen rondom partijen of fracties met radicaal ondemocratische standpunten raakt bijgevolg aan de kern van een democratie en daar moeten we zeer bedachtzaam en behoedzaam mee omgaan: heeft een democratie het recht om in te grijpen wanneer ze in haar kern bedreigd is? Of om het wat scherper te stellen, kunnen we beter de vraag ook omkeren: stel dat een democratie dat recht niet zou hebben, wat zou dan het gevolg zijn? Dan staat de democratie op een wel heel slappe koord te dansen.

Je kunt binnen een regime met je tegenstanders altijd coalities sluiten en 'staat maken', maar hier spreken we niet over politieke meningsverschillen maar over verschillende opvattingen omtrent de voorkeur van een politiek regime; een democratie is nu eenmaal niet te verzoenen met racisme (of cultureel hegemonisme) als politiek streefdoel. Tot zolang een minderheid zijn stemmen aan een xenofobe partij toevertrouwt, komt het de meerderheid van de andere partijen toe te beslissen hier niet mee in zee te gaan. En indien dat volk zich daardoor warempel uitgesloten voelt, dat het dan gewoon met meerderheid stemt voor ondemocratische partijen. Dan is het meteen duidelijk waar dat volk heen wil. Tot die datum is een cordon sanitaire een legitiem en democratisch strijdmiddel om de democratie gaande te houden.

Ignaas Devisch

Prof. Dr. Ignaas Devisch is verbonden aan de Arteveldehogeschool en de Universiteit Gent.